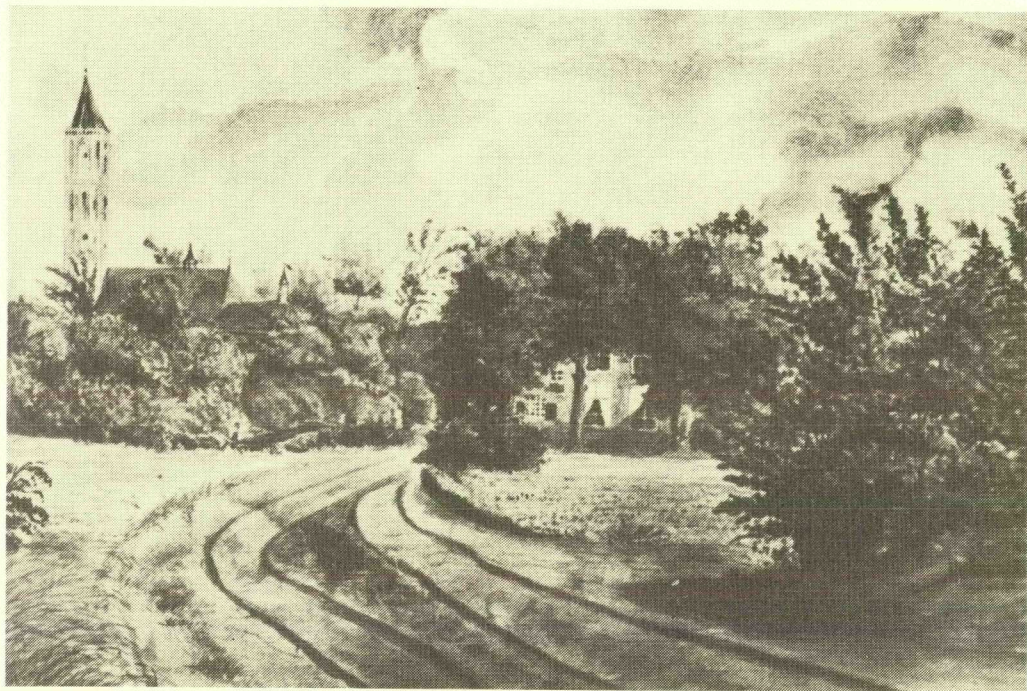

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE „HISTORISCHE VERENIGING SOEST“

8e jaargang nr. 4 - lente 1988

Foto omslag
Gezicht op Ned. Herv. Kerk en Pastorie
Aquarel van Mej. O.J.W. van Beusekom (1855)

foto Prentencabinet

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter	:	P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris	:	Mevr. E. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest
Penningmeester	:	J. Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden	:	P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest A.J. van den Dijssel, Lange Brinkweg 11, Soest J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest W. Schimmel, Bosstraat 25, Soest G. Staalenhoef, Aalsmeerweg 32 III, Amsterdam
Redactie	:	P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Vormgeving	:	F. Elsman, Bachweg 66, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 30,- per jaar.

Betaling is mogelijk:

op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest,
nummer 54.59.21.8

dan wel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest,
rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775).

HET VEERHUIS AAN DE KLEINE MELM II.

door Gerard Staalenhoef

De heer Heupers schreef over dit veerhuis:

"Een van de oudste woonhuizen in Soest - zo niet het oudste - is het café - annex boerderij - veerhuis, staande op de Kleine Melm te Soest op de linkeroever van de rivier de Eem. De muurijzers in de voorgevel vormen samen het jaarcijfer 1681." (1)

Het zal de lezers niet ontgaan zijn dat ik een voorstander ben van het publiceren van gegevens welke bekend zijn over de geschiedenis van Soest. Maar het regelmatig afdrukken van dezelfde tekst vind ik iets te veel van het goede. Zo trof ik de complete tekst uit 1681, waarin Jacoba Victoria Bartholotti van den Heuvel over het veerhuis een afspraak maakt met het gerecht van Soest, drie keer aan. (2)

Op grond van de inhoud van deze afspraak kan de indruk ontstaan dat de eerste behuizing op de Nieuwe Melm in 1681 is verrezen, doch dit blijkt niet juist te zijn. Gegevens over vroegere en latere bewoners hebben wij dank zij de Eemlandse Klappers kunnen achterhalen. (3)

Op 13 december 1648 trouwt te Soest de weduwnaar Dirk Pelen, wonende op de "Nije Melm onder Soest", met Marritgen Aelt Simonsdr., van Nijkerk (E.K. 14/69). Zijn eerste huwelijk is nog niet gevonden;

Het veerhuis aan de Kleine Melm.

evenmin is bekend of Dirk kinderen had.

In de "Uitsettinghe van het huijsgelt" (1644-'45) wordt Dirk Pelen vermeld. (4)

Op deze lijst staat twee plaatsens eerder Jean Cordozo, van wie bekend is dat hij toen op Bleijendaal woonde, of althans de eigenaar was. (5)

Enkele plaatsens verder worden op de lijst genoemd de gebroeders Thonis, Jan Thonisz en Hendrick Jan Thonisz die toen op "Het Klooster" woonden. (6)

Bezien wij een kaart van Soest van ca. 1900 dan blijkt dat de Korte Melmweg (thans Eemstraat) vlak bij Bleijendaal begint en ook Het Klooster in de nabijheid is gelegen.

Het is dus vrijwel zeker dat Dirk Pelen reeds ca. 1645 op de Nieuwe Melm woonde en dat er toen dus een woonhuis stond. Wanneer wij nu weten dat de eigenaar van Bleijendaal werd aangeslagen voor 16 gulden en de beide broers op Het Klooster voor resp. 10 en 9 gulden terwijl Dirk Pelen slechts 1 gulden behoefde te betalen, dan is het wel duidelijk dat het geen buitenplaats of kapitale boerderij zal zijn geweest!

Of er in 1645 ook reeds een herberg werd gedreven is niet zeker doch de heer Cornelissen de Beer vond een vermelding uit 1669 waarin wordt genoemd: Hendrick Jansz van Claarwater, waerdt aan de Nije Melm. De familie van Klaarwater woonde in 1669 reeds minstens enkele jaren op de Nieuwe Melm want bekend is dat Hendrik Jansz van Klaarwater en Conelisje Cornelisdr., echtelieden, wonende aan de Nije Melm, kopen van Meijns Thonisz de Raadt en zijn familie: "de vrijen eigendom van een huijs, hoff ende hofstede, staande en gelegen aan de pape-steegh"; 16 februari 1667. (7)

Van dit echtpaar zijn drie dochters bekend:

1. Jaapje/Jacobje Hendrikse, gehuwd voor 1685 met Jan Gijsbertse Post (zie E.K. 13/96);
2. Annetje Hendrikse, gehuwd voor 1698 met Teunis Meijnse de Raadt (zie E.K. 13/90) en
3. Jannetje Hendrikse, gehuwd voor 1702 met Teunis Jacobse Vaak, ook genaamd van Logtenstein (zie E.K. 13/118).

Vele Soesters kunnen een van deze echtparen tot hun voorouders tellen.

In 1681 vindt dan de inmiddels reeds vermaarde bijeenkomst op Heuvelendaal plaats. (8)

Lezen wij de tekst nog eens na dan kan de conclusie worden getrokken dat op dat moment (zomer 1681) het huis onbewoond was.

"..vermits het tegenwoordigh een ijdel ende leedigen plaets is."

"..soo haest aldaer ..eenige luyden sullen komen te wonen.."

"..dat de weert ofte Herbergier dewelcke ...sal comen te wonen.."

Jacoba stelde het Gerecht voor dat zij "genegen was om op de nieuwe Melm te timmeren en oock een herberg te maecken". Het Gerecht gaat ermee akkoord "dat haer E. naer haer Contentement een bequame Herbergh ...mach stellen."

Niet duidelijk wordt of Jacoba reeds eigenaresse was van de oude beuizing en van de grond waarop dat stond. De heer Heupers citeert de eerder genoemde "Uitsettinghe" uit 1645. (9)

Joffr. Jacoba Victoria Bartelotti vande Hoevell

opt huys te berg en Daall voor de nieuwe huyzinge

opde stortplaats op de kleyne melm f: - 10 -

1688 Uts.a voor de huyzinge opde stortplaats

de kleyne melm f: - 10 -

Het is echter niet te verwachten dat Jacoba (geb. 1639) reeds in 1645 huisgeld moest betalen. Hopelijk bestaat nog eens de mogelijkheid het originele stuk te raadplegen.

Het veerhuis aan de Kleine Melm.

Voorts blijven er vragen over het betalen van het Logijsgeld.
 "...waer voor bij haer Ed. niet meer int Logijsgelt sal betalen voor den tijd van twaelf naestvolgende jaeren ieder jaer de somme van seven gul tien stuyvers, welcke jaeren haer aanvanck sullen nemen.." als er nieuwe bewoners komen. Aan wie zal Jacoba dat betalen? En wat betekent "niet meer"? Betaalde zij vroeger meer of is zij bang voor (in moderne termen) tariefsverhoging of inflatie? Zal zij na die 12 jaar niets meer betalen?

Kennelijk verwachtten zowel Jacoba als het Gerecht profijt bij een florerende herberg: "...ende het selve bij die van Gerechte OOCK is verstaen ende gelet op het voordeel int toecomende van het Dorp.." Of er kort na 1681 reeds een nieuwe herbergier is komen te wonen is nog niet bekend. Wij moeten tot ca. 1715 wachten voordat wij nieuwe bewoners kunnen aanwijzen.

In juli 1697 trouwen te Hamersveld:

Peter Meusz, jongeman, wonende op Sandtbrinck, geassisteerd door zijn broer Steven Meusz en Hendrickje Gijsberts, jongedochter van het Heetveld, wonende op Sandtbrinck, bijgestaan door haar zwager Jan Ghijsbertse (E.K. 4/82). Te Hamersveld wordt een zoon van Petri Meuwisse (de moeder staat niet vermeld) gedoopt: (E.K. 2/48)

Bartholomaeus, 2 november 1698 "Engendaal prope Soest"

Vervolgens worden te Soest zeven kinderen van Pieter Meuwisse en Hendrikie Gijsberse gedoopt: (E.K. 13/90)

Bartholomeus   7 maart   1705   dpg. Marie Dirks (en)

Gijsbertie	7 maart	1705	dpg. Geijsbertie Aelte
Annitie	5 maart	1708	dpg. Gijsbertie Aelte
Gijsbert	25 juli	1710	dpg. Gijsbertie Aelte en
Bartholomeus	25 juli	1710	dpg. Martie Peeters
Maria	7 januari	1713	dpg. Geijsbertie Aelte
Bartholomeus	5 juli	1715	dpg. Utie Jans

Bij Maria staat toegevoegd Kort End en bij het jongste kind: Klijnen Mellim. Hieruit kan worden afgeleid dat dit gezin omstreeks 1713/1715 naar de Kleine Melm is verhuisd. Mogelijk is Peter Meeuwisse kort na 1715 overleden, want in 1717 wordt te Soest gedoopt Wilmpie, natuurlijke ("onwettige") dochter van Teunis (zonder nadere aanduiding) en Hendrikie Gijsbers aan de Klijn Mellim (E.K. 13/132). Vrijwel zeker is de kraamvrouw de weduwe van Peter Meeuwis.

Een van de (niet met name genoemde) dochters van Peter Meeuwis en Hendrikie schenkt het leven aan een tweeling, die op 31 maart 1729 te Soest wordt gedoopt met als namen Beerent en Meuwis. De vader heet ook Beerent; meer is over hem niet bekend want de kinderen zijn uit een "onwettige" relatie geboren. (E.K. 13/129 en 13/131). Het is te voorbarig om aan te nemen dat Gijsbertje of Maria de moeder was van deze tweeling.

Want hoewel de doop niet is gevonden was er minstens nog een dochter; het volgende heeft op haar betrekking:

Te Soest worden tussen 1729 en 1744 zeven kinderen gedoopt van Gijsbert, zoon van Wijert Aertse en Jannigie Gijsbers, en Geertie, dochter van Peter Meeuwissen en Hendrikie Gijsbers. Als hun "adres" wordt genoemd: "die de tol heeft op Soestdijk" (E.K. 13/124). (10)

In 1745 wordt nog te Baarn gedoopt een zoon van Gijsberti Weijers en Gertrudis Piters (E.K. 11/126).

Ik twijfel er niet aan dat de volgende huwelijksvermelding betrekking heeft op Peter Meeuwisse's dochter Annetje (1708).

Hendrik Heijmense Kuyper, wonende te Soest, met zijn vader Heijmen Hendrikse Kuijper en Annetje Peters, wonende op de Melm onder Soest; 19/1-4/2-1731 (E.K. 14/59). (11)

Van dit echtpaar (de vader wordt ook wel Hendrik Tijmense genoemd) worden tussen 1733 en 1741 vijf kinderen gedoopt.

Bij alle vijf staat de vermelding: Klijn Mellim (E.K. 13/57 en 13/117).

Resumerend kan worden gezegd dat op de Nieuwe of Kleine Melm hebben gewoond:

1645-'48 Dirk Pelen

1667-'69 Hendrik Jansz van Klaarwater en zijn gezin

1681 onbewoond

1715 Peter Meeuwisse met zijn echtgenote Hendrikje Gijsbertse

1715-'41 Hun dochter Annetje Peterse, sinds 1731 echtgenote van Hendrik Heijmense Kuijper. Hun vijf kinderen zijn daar geboren.

Was Jacoba Victoria Bartholotti kennelijk eigenaresse van het veerhuis, later werd dat de Hervormde diaconie. In 1828 werd door de diaconie het veerhuis verkocht aan een zekere Mengs Hornsveld.

Nadien verwisselde het talloze malen van eigenaar en even zo vaak van veerman.

In 1965 fungeerde Willem van de Heuvel ("Zwarte Willem") als veerman. (9)

Om de geschiedschrijving zo volledig mogelijk te maken stellen wij het op zeer hoge prijs indien onze, vooral oudere, lezers in hun herinnering willen putten en met name gegevens (hoe gering ook) over het veerhuis uit de laatste 50 jaar willen doorgeven aan de redactie.

Noten:

(1) Maandblad Oud Utrecht, 38 jrg. (1965) blz. 50

- (2) Maandblad Oud Utrecht, 38 jrg. (1965) blz. 50/54
E. Heupers, Beeld van Eemland (1968), blz. 15
Van Zoys tot Soest, 7e jrg. (1986), nr. 1, blz. 1/2
- (3) Eemlandse klappers zijn uitgaven, verzorgd door de heer J.H.M. Putman, waarin de dopen en huwelijken per plaats en per gezin worden weergegeven.
Deze klappers worden geciteerd als (E.K. deel/bladzijde).
De beide delen inzake de dopen en de huwelijken van Soest (E.K. 13 en 14) bevinden zich in de bibliotheek van onze vereniging.
- (4) "Uitsettinghe van twee halve Jaren Huijsgelt over Soest gedaen, verschenen Victoris 1644, ende Paschen 1645, bedragende jaerlix een duijsent dertich gulden vijftien Stv./Opten 12en Juny 1645". (Oud-archief Gemeente Soest, nr. 124).
Enige jaren geleden vernam ik dat het Oud-Archief van Soest was overgebracht naar het Rijksarchief te Utrecht doch daar (toen) niet kan worden geraadpleegd.
- (5) Zie de artikelen over Bleijendaal in: Van Zoys tot Soest, 3e jrg. (1982) nr. 3, blz. 9/12; 4e jrg. (1983) nr. 2, blz. 15/18 en nr. 3, blz. 5/9.
- (6) Zie de artikelen over de familie van 't Klooster in: Van Zoys tot Soest, 1e jrg. (1980) nr. 1, blz. 11/12 en nr. 2, blz. 9/11.
- (7) RAU-Recht. Arch. nr. 1144, deel 21 fol. 32/32 vs).
Vraag: Waar lag de "pape-steech"?
- (8) Over Heuvelendaal en over Jacoba Victoria Bartholotti van den Heuvel zal binnenkort worden gepubliceerd.
- (9) Maandblad Oud-Utrecht 37e jrg. (1964) blz. 13/20.
- (10) Waarschijnlijk wordt hier de tol bedoeld welke bij het voormalige Hotel Trier was gelegen.
- (11) Een zuster van Hendrik Heijmense trouwt eveneens te Soest: Claas Hoogstraat, jongeman van en wonende te Zeist, met zijn vader Hendrik Hoogstraat en Geertruy Hijmense Kuyper, jongedochter, van en wonende te Soest, met haar vader Hijmen Hendrikse Kuyper; 16 april 1741 (E.K. 14/10).

R. J. van Stempvoort

is ook Uw adres voor

Kruideniers- en Grutterswaren — Comestibles.

Fijne Vleeschwaren — Verkade's Artikelen.

BIRKTSTRAAT No. 24a — SOEST — TELEFOON 2264

MOOI SOEST.

Mooi Soest met je bossen, je heuvels, je dalen,
 Waar 'k uren aaneen met plezier rond kan dwalen.
 Je oude historie. Je kern om de toren,
 Waar 'k zie hoe het was, zo lang reeds tevoren.
 Je hofsteden, daar bij de polder beneden,
 Waar schaapskooien dromen van tijden geleden.

Mooi Soest met je huizen langs straten en lanen;
 Wat ben je gegroeid! - Nu ook flats, autobanen.
 Wat maakt jou tot Soést? Wat toch maakt me hier blij?
 Wat is jouw geheim? Waarom voel ik me vrij?
 Waardoor komen hier steeds veel mensen genieten
 Van 't uitzicht? Je akkers met koren en bieten?

Mooi Soest heeft een hart - en dat hárt moet er blijven:
 De vlakte, waarboven ik wolken zie drijven
 En die ik kan volgen naar het verre verschiet.
 En waar ik geniet: Wat Gods Schepping me biedt.

Mooi Soest heeft een hárt - en dat hart is een gouden!
 En wil Soest - Soést blijven, dan moet het dát houden!

20-6-1975

Joh. W. Kragt,
 op: "De Grindhoogt"

VAN DE „KWIKSTAART” NAAR „DE LASENBERG” SCHOOL.

door W. H. A. Klein

Deze school maakt deel uit van het Van Arkel Instituut dat eind november zijn veertig jarig bestaan vierde. In deze veertig jaren hadden de activiteiten van de school zich uitgebreid tot onderwijs voor moeilijk lerende kinderen tot ongeveer 20 jaar. De oude naam wekte de indruk van een kleuterschool. Deze maken thans echter een gering percentage van de leerlingen uit zodat ook onder de leerlingen de wens leefde naar een "volwassen" naam. De gedachten gingen uit naar een historische naam en zodoende werd het verzoek ontvangen historische namen voor te dragen als naam voor de school.

Daar het complex van het Van Arkel Instituut naast het hoogste punt van de Soester Eng ligt bekend als "de Lazarusberg" werd met een literatuuronderzoek begonnen.

Uit een artikel van E. Heupers in het tijdschrift "Oud-Utrecht", mei 1960, blijkt dat de schrijver reeds een onderzoek instelde naar de herkomst van de oude naam, t.w. "De Lasenberg". Deze naam voor het hoogste punt van de Soester Eng blijkt uit stukken van het Oud-archief Soest van het begin van de achttiende eeuw.

Andere historische namen die gevonden werden waren: "Hessenweg", van Arnhem naar Amsterdam waarvan het deel dat langs de Lasenberg loopt thans de Beetslaan is. Voorts liep haaks op deze weg dwars over de Eng de Turfweg. De buurtschap aan de voet van de "berg": 't Hert, thans 't Hart genaamd.

Gekozen werd voor "De Lasenberg" met het verzoek nadere informatie te verstrekken over de betekenis van de naam.

„Lazarusberg" 1902.

Ook Heupers doet in zijn artikel verslag van zijn onderzoek naar de betekenis van de naam en kon geen verklaring vinden.

Een manuscript van Ds. Bos dat in het bezit is van onze Historische Vereniging werd geraadpleegd.

Hierin wordt echter slechts getracht een verklaring te geven voor de naam "Lazarus" berg, t.w. het punt waar de rondtrekkende, bedelende, melaatsen bijeen kwamen. Deze verklaring lijkt mij uitgesloten daar deze naamgeving van een recent verleden is toen er geen rondtrekkende melaatsen meer waren.

Eigen onderzoek in Etymologische woordenboeken en Encyclopedieën leverde nog de volgende mogelijkheden op:

- afleiding van "lasche" een wigvormige lap
- afleiding van laes of laar, open plek in het bos

Volgens het artikel van Heupers blijkt dit niet juist te zijn.

- afleiding van "Lasen", een volk dat leefde op de grens van Rusland en Turkije in Lasistan in de Kaukasus
- afleiding van Laese, de oud-Duitse benaming voor een aarden kruik met schenktuit

foto Soester Courant

Onthulling van de nieuwe naam van de school.

Al de gevonden mogelijke verklaringen werden voorgelegd aan de volgende instituten:

- Instituut de Voofs voor de Nederlandse taal en letterkunde van de Rijksuniversiteit van Utrecht. Dit kon geen verklaring geven en verwees door naar:
- Nedersaksisch Instituut van de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit Groningen. Ook deze verwees naar:
- P.J. Meertens Instituut afdeling Naamkunde van de Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen.

Het antwoord van dit instituut is:

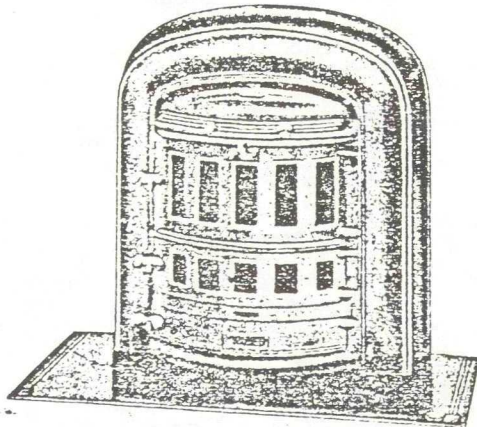
"De naam Lasenberg is nogal geheimzinnig. Er zijn geen vergelijkbare namen bekend. Ik vrees dan ook dat wij uw vraag niet kunnen beantwoorden. Ook buiten ons instituut zal men met deze merkwaardige naam geen raad weten. Heupers twijfelt terecht aan laar. Ook uw eigen suggesties kunnen niet gebruikt worden om de naam te verklaren. Misschien worden er nog eens oudere vermeldingen gevonden die enig licht

op de naam kunnen werpen. Momenteel is de naam onverklaarbaar." In dit verband dient nog vermeld dat blijkbaar in de 15de eeuw de naam voor deze hoogte "Sindelberg" was, doch ook voor deze naam kon nergens in de literatuur een verklaring gevonden worden. De verklaring van de namen in het verleden zal waarschijnlijk gezocht moeten worden bij de namen of verbastering van de namen van vroegere eigenaren en/of gebruikers van de grond. Mogelijk dat eens bij een groot onderzoek in het oud-archief van Soest de verklaring van deze namen achterhaald kan worden.

Vermelding verdient nog dat de vraag ook werd voorgelegd aan de heer Haanstra, beheerder van het oud-archief die echter geen informatie kon verschaffen. Vervolgens ook aan drs. W.J. van Tent, archeoloog voor de provincie Utrecht van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Deze was zo vriendelijk na te gaan of er informatie is in het archief van het ROB over het onderhavige deel van de Soester Eng. Helaas bleek er geen enkele informatie aanwezig te zijn in dit archief.

Tot besluit dient opgemerkt dat het Bestuur en de leiding van de school van het Van Arkel Instituut veel lof verdienen dat zij een oude naam in ere hersteld hebben en voor het nageslacht bewaard. Een voorbeeld dat zeker navolging verdient bij naamgeving in onze gemeente.

Kerkhof & Co., Steenhofstr. 63 - Soest.

Complete installaties voor huishoudelijke artikelen.

Haarden

Kachels

Fornuizen

Gasartikelen

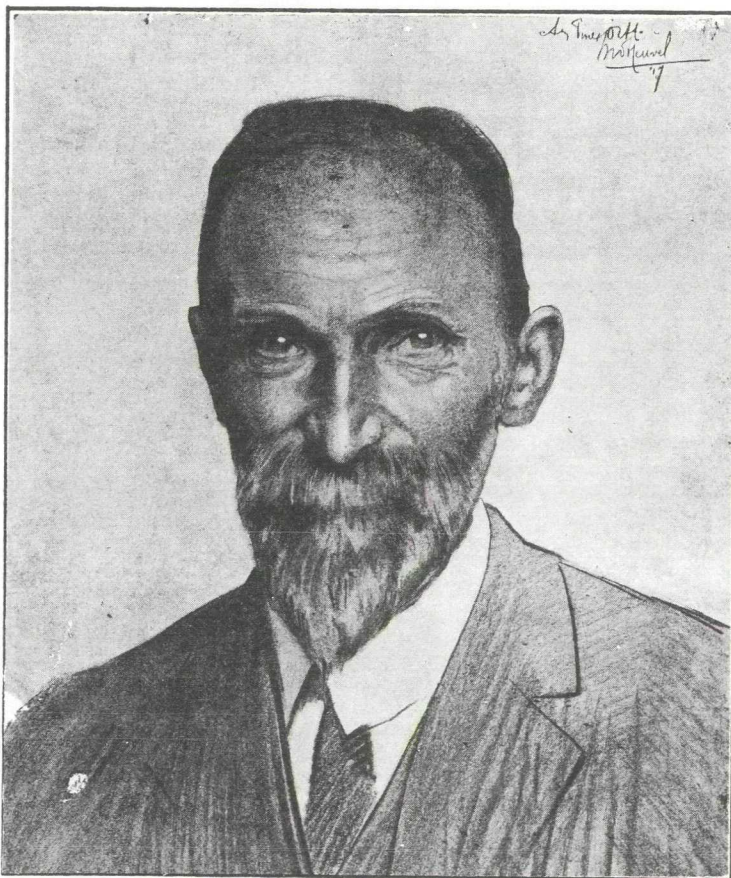
JHR. IR. FELIX LOUIS ORTT.

door W. H. A. Klein

Over het onderzoek naar de historische gegevens m.b.t. de Bunt en omgeving, in het eerste kwart van deze eeuw, werd verslag gedaan in de vorige nummers van "Van Zoys tot Soest". Bij dit onderzoek werd zoveel informatie ontvangen over de schrijver en filosoof Felix Ortt, die ruim een halve eeuw in Soest woonde en werkte, dat voor de geschiedenis van Soest de belangrijkste gegevens over deze uitzonderlijke man dienen te worden vastgelegd.

Met zijn vele geschriften en lezingen, waarvoor toen grote belangstelling was, heeft hij echter geen "school" gemaakt, d.w.z. de leiding op zich genomen van een nieuwe stroming.

Hij leefde eenvoudig en zette zich volledig in voor die organisaties die hij, na grondige overweging, belangrijk achtte om tot een ware vervulling van het leven te komen.

Jhr. Ir. Felix Louis Ortt 1947.

Om te beginnen een kort overzicht over het leven van Felix Ortt vóór zijn komst naar Soest.

Felix Louis Ortt werd op 9 juni 1866 te Groningen geboren als zoon van Jhr. J.R.Th. Ortt en L.J. de Raikem. Hij krijgt een orthodox-protestantse opvoeding. Bezoekt de lagere school in Haarlem. Gaat op zijn twaalfde naar de HBS.

In 1883 begint hij zijn studie in Delft waar hij in 1887 civiel ingenieur wordt.

In 1888 treedt hij in dienst bij Rijkswaterstaat. Van 1890 tot 1894 is hij arrondissementsingenieur te Brielle. Hij is dan nog orthodox-protestant en wordt president-kerkvoogdschap aldaar.

In 1894 volgt zijn overplaatsing naar de Algemene Dienst van Rijkswaterstaat in Den Haag. Hier wordt hij belast met de berekening van getijtafels. In dit werk toont hij zijn degelijkheid door, na grondige bestudering van de problemen, een methode uit te werken welke jarenlang bij Rijkswaterstaat gebruikt werd voor de berekening van getijtafels. Ook andere studies maakte hij die gepubliceerd werden in het tijdschrift "De Ingenieur". Een andere belangrijke studie van hem is "Een veilige buitenduitsche haven voor Scheveningen".

In deze periode, 1892, wordt hij, om gezondheidsredenen, vegetariër en kort daarop maakt hij kennis met de geheelonthoudersbeweging en sluit zich erbij aan. Op een geheelonthouderscongres leert hij de ideeën van Tolstoj kennen en raakt overtuigd van de juistheid ervan en wordt een der voorgangers van de Christen-Anarchistische idee. Hierdoor moet hij in 1899 ontslag nemen bij Rijkswaterstaat.

In dat zelfde jaar verschijnt zijn eerste roman "Naar het Grootte Licht" waarvan drie stukken verschenen.

Nu komt de periode dat hij zich geheel aan zijn idealen kan wijden. Hij wordt particulier-secretaris van Mevrouw C. van der Hucht-Kerkhoven. Deze is vooral actief als voorzitter van de Kinderbond. Zij laat een groot legaat na aan de Engendaalschool. Dit maakt het mogelijk deze school voort te zetten en uit te bouwen. De school draagt dan ook thans de naam "van der Huchtschool".

Aanvankelijk woonde Felix Ortt in Den Haag en neemt in 1902-03 deel aan de kolonie van de "Internationale Broederschap" te Blaricum. Alvorens hieraan deel te nemen bedankt hij als lid van de Nederlandse Hervormde Kerk.

De geschiedenis van de kolonie te Blaricum is door Ortt beschreven in de triologie: "Heidekind", "Felicia, een boek van roeping" en "Felicia, een boek van vervulling".

Na het einde van de kolonie sluit Ortt zich aan bij de groep "Vrede" eerst in Amersfoort, vervolgens Den Haag.

Na een verblijf in Nijmegen komt hij op verzoek van Lodewijk van Mierop in 1908 naar Soest als medewerker van de Stichting "Chreestarchia" (Heerschappij van het Goede) op Vredenhof te Soest. Deze Stichting werd in 1901 opgericht door van Mierop. Deze vestigde zich ook in 1908 in Soest. In 1910 werd de uitgeverij opgericht en met de komst van de heer Littooy gestart met een kleine drukkerij. Daar de capaciteit hiervan klein was werd het meeste drukwerk uitbesteed.

Thans kon Ortt zich geheel wijden aan de vele activiteiten ter realisering van zijn idealen. Zo was hij redacteur van "de Vegetarische Bode", medewerker aan de tijdschriften "De Vrije Mens" en het "Vredetijdschrift". Van de Bond ter bestrijding van de vivisectie was hij bibliothecaris en voerde het secretariaat van de "Kinderbond" en de "Geheelonthoudersbond". Tevens zette hij zich in voor de "Reinleven Beweging" die in 1901 door een groep jonge mannen was opgericht om de jeugd voor te lichten en met raad en daad bij te staan om tot een rein sexueel leven te komen.

Dit was een landelijke organisatie van vrijwilligers met plaatselijke afdelingen. Jaarlijks werden "Velddagen" gehouden in Gooi en Eemland. De beweging gaf het blad "Levenskracht" uit. In één van zijn geschriften omschrijft Ortt de beweging .... Kenmerkend voor de gansche beweging is de grote vrijheid van handelen bij eenheid van streven en beginsel. Het is geen vaste vereniging met statuten en reglementen, de beweging heeft geen bepaalde religieuze of politieke kleur. Ieder die reinheid van leven bevorderen wil is welkom. De werkzaamheid der groepsleden en meer speciaal der correspondenten bestaat in hoofdzaak daarin, om hen die steun behoeven, behulpzaam te zijn."

Ter ondersteuning van dit werk schreef hij o.a. de volgende boeken: "Liefde en huwelijk", 1901, "Rein leven en geheelonthouding", 1903, "Sexuele ethiek", 1904 en "Sexuele opvoeding", 1916.

Zoals de activiteiten voor de "Rein Levenbeweging" tonen lag de opvoeding van de jeugd hem nauw aan het hart en hij zette zich actief in voor de, in 1913, opgerichte Engendaalschool. Van 1924 tot 1929 verzorgde hij lessen aan deze school. Helaas moest hij dit staken daar hij niet in het bezit van een LO-acte was en op zijn verzoek tot vrijstelling werd afwijzend beschikt. Ortt was wel bevoegd aan middelbare scholen les te geven, liet men hem weten.

Van 1929 tot 1933 verzorgde hij ontwikkelingslessen aan de "Zandbergen" te Amersfoort.

Van de vele publicaties van Felix Ortt volgen thans twee aanbiedingen als voorbeeld:

- Lectoraat over vegetarisme 1913.
- Lijst van de Centrale Brochurehandel "Harmonia" met o.a. brochures en boeken van Felix Ortt. Hierbij dient nog zijn grote belangstelling voor het spiritisme vermeld te worden.

De Vegetarische Bode

Orgaan van den Nederl. Vegetariërsbond

Maandblad onder Redactie van Felix Ortt

is gewijd aan de belangen van het vegetarisme in den ruimsten zin
Abonnementsprijs f 4.25 per jaar bij vooruitbetaling — Leden
van den Nederl. Vegetariërsbond (minimum contributie f 3.—)
ontvangen het blad kosteloos

Geeft U op als abonné of bondslid aan de Administratie
Adres: Faxantenweg 73huis, Amsterdam

Advertentie uit "De Wandelaar" van Rinke Tolman. 1935

Door de laatst genoemde uitgeverij is in 1947 een heruitgave verzorgd van een boek uit 1903 van Felix Ortt t.w. "Religieuze Opvoeding. Brieven aan een jeugdig vriendinnetje". Hierin wordt een stap voor stap uiteenzetting gegeven over het geloof, voor de jeugd zoals de schrijver dat zag. Geleidelijk aan trok Ortt zich terug als leider uit deze verenigingen doch bleef actief tot op hoge leeftijd.

CENTRALE BROCHUREHANDEL „HARMONIA”

ROTTERDAM - POSTBUS 973 - GIRO 246722

Mede verkrijgbaar:

van FELIX ORTT:

Psychometrie . . . . . f 0.50

Materialist of Spiritist? . . . . . f 0.50

De astrale levensdraad . . . . . f 0.50

Geestelijke genezing van Bezetenen . . . f 0.35

Spoken . . . . . f 0.50

Het Lichaam van Christus . . . . . f 0.35

De Psychische Energie als oorzaak der
occulte verschijnselen . . . . . f 0.75

Religieuze Opvoeding

Brieven aan een jeugdig vriendinnetje

In band met gouden letter . . . . . f 2.90

Inleiding tot het Pneumat-Energetisch
MonismeEen beschouwing over God, de Wereld, het Leven, Mens
en Maatschappij, van het standpunt der natuurwetenschap
met aanhangsel en critiek door Prof. Dr. G. Heymans.
Tweede (verbeterde) druk. STUDIEWERK

Alleen ingenaaid (gebonden uitverkocht) . . f 3.00

Heidekind (Levensfragment)

Een gevoelig geschreven verhaal . . . . . f 2.00

van DIVERSE MEDEWERKERS:

Van en over Felix Ortt

Uitgegeven ter gelegenheid van diens 70e verjaardag

182 bladzijden . . . . . f 2.50

van SPOON:

Wat is toch dat Spiritisme? . . . . . f 0.40

van Mevr. ZEEGERS-CLAESSEN:

„Eli waar zijt gij?”

In geheel linnen band met gouden opdruk f 2.75

van NEWLANDSMITH: (vertaald door F. Ortt)

De Tempel der Kunst

De Tempel des Levens

} per stel. . . f 1.50

Aan particulieren wordt uitsluitend geleverd na vooruitbetaling per giro (246722 Rotterdam), per postwissel (adres postbus 973, Rotterdam) of in postzegels. Indien men antwoord terug verlangt, gelieve men postzegel voor antwoord in te sluiten.

Spiritische Bladen. HET orgaan op Spiritisch gebied.

Abonnementsprijs f 6.00 per jaar.

Hij overleed op 92-jarige leeftijd in 1959.

Felix Ortt was een veel gevraagd spreker voor lezingen in zalen en voor de radio. Voor hen die door zijn zienswijze gegrepen werden en die hun problemen met hem wilden bespreken had hij steeds een willig oor. Vele van deze gesprekken werden gevoerd al op en neer wandelend op het "filosofenlaantje". Dit was een rustig laantje dat achter "Vredehof" door het Engendaalgebied liep, parallel aan de Bosstraat. Door een sobere leefwijze, zich aan de gepropageerde regels houdend, is Felix Ortt een voorbeeld voor anderen geweest. Dat hij echter ten aanzien van de regels soepel kon zijn voor anderen, moge uit het volgende blijken.

„Vredehof” nu Bosstraat 12 en 14.

Zoals in het voorgaande artikel vermeld, waren de leerkrachten aan de Engendaalschool verplicht zich aan strikte leefregels te houden zoals vegetarisme, geheelonthouding en niet roken. Toen de school geen bevoegde leerkrachten meer kon aantrekken die bereid waren die leefregels te onderschrijven, begon de school onbevoegde krachten aan te trekken, die wel die regels wilden volgen. Dit had echter tot gevolg dat de school gesloten dreigde te worden. Toen ging het belang van goed onderwijs voor de kinderen vóór op de leefregels aan de leerkrachten. Hierdoor is het mogelijk geweest de school, thans "van der Huchtschool" niet alleen te behouden doch ook te laten uitgroeien.

Zoals uit het voorgaande moge blijken is Felix Ortt in zijn lange zeer productieve leven voor velen een belangrijke steun geweest. Daarom is hier aandacht gevraagd voor het werk van deze filosoof en schrijver. Voor hen wier belangstelling hiermede gewekt is moge verwezen worden naar bijgaande literatuurlijst en de in het artikel genoemde tijdschriften, geschriften en boeken.

Literatuur:

"Van en Over Felix Ortt". Bundel uitgegeven bij gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag. 1936

"Een triptiek van Felix Ortt". Boekhandel Vrede, Den Haag 1908

Winkler Prins Encyclopedie.

Voorts is geput uit informatie verkregen bij gesprekken met familieleden van de medewerkers bij "Chreestarchia" die aan de Bosstraat hun jeugd doorbrachten.

BOEREN-GEZEGDEN OVER HET WEER.

Knapt Januari niet van de kou
Dan zitten we 's zomers in de rouw!

Maart droog - Mei nat
Veel hooi en zaad zat

Geeft Lichtmis klaverblad (2 febr.)
Pasen dekt met sneeuw het pad

Stof in Maart
Is goud waard

Als in Februari de muggen zwermen
Moeten we in Maart de oren wermen

Bij onweer in Mei
Zingt de boer joechei

BRAAMHAGE AAN HET LANGE EIND.

door P. J. v. d. Bremer

In de vorige uitgave van "Van Zoys tot Soest" hebben wij gezien hoe het boerderijtje van Willem Smits, daterend uit het begin van de 19de eeuw, via de heer Jan Sluiter in handen komt van Abraham Feitama. Deze verbeterde het pand aanzienlijk, en gaf het de naam "Beek en Daal".

Zijn erfgenamen verkochten in 1824 "De Hofstede Beek en Daal" aan de Amsterdamse notaris Mr. Everard Cornelis Bondt voor de somma van f 6625,-. Hoe de "Weldoortimmerde Heeren-Huizinge" was ingedeeld hebben we kunnen lezen in de "Veylconditieën". In het kort was dat als volgt.

Beneden een gang, een kamer, twee zijkamertjes, een opkamer met daaronder een kelder en een "secreet". Boven een gang, een logeerkamer, een provisiekamer, en een zolder met "meidenkamer", en in het achterhuis, in de stalruimte dus, een keuken, stalling voor de koets, voor drie paarden en vier koeien, en daarboven ruimte voor berging van hooi en stro, terwijl er ook nog een knechtenkamertje was op de hilt, dus boven het vee. En wat had die notaris dat allemaal prachtig omschreven.

Notaris Bondt, de nieuwe eigenaar, had een mooi zomerverblijf met een plezierbos, met waterpartijen en tuinen, groot drie en een halve bunder. Acht jaar lang is hij eigenaar geweest, en dan gaat "Beek en Daal" op 29 mei 1832 over in handen van een nieuwe eigenaresse, en wel mej. Maria Elisabeth Marc Pas de Loupe.

Ook zij verbetert en verbouwt veel aan het pand, en er wordt veel aandacht besteed aan de tuinen en de bossen. Ook wordt de totale oppervlakte vergroot door aankoop van het aangrenzende stuk grasland aan de Zuidzijde, genaamd "Den Beek".

De notariële acte van 25 juli 1833 verschaft ons daarover de volgende gegevens, die we toch wat in de stijl van toen weergeven.

"Peter Machielse Dijkman, van beroep Landman, wonende te Soest verkoopt aan Mejuffrouw Maria Elisabeth Marc Pas de Loupe, grondeigenaresse, meerderjarig en ongehuwd, wonende op de Huize Beek en Daal, Gemeente Soest, een strook grond, zijnde weiland, gelegen in het lang eind, terzijde de plaats Beek en Daal, aanvang nemend aan de Dorpsbrink van de Gemeente Soest, en strekkende tot tegen het zoogenaamde achterwegje (huidige Noorderweg), zijnde het Zuidelijk gedeelte van een stuk weiland, genaamd de Beek, leggende in Sectie A, gemerkt numero 181 en 182 op het register voor de Kadastrale aanslagen, groot drie Bunders, vijfendertig roeden en Zeventig ellen."

Wij zien hieruit dat het Kadaster in 1833 in Soest al percelen heeft opgemeten en vastgelegd.

De koopsom voor deze ruim drie hectaren grond was vastgesteld op f 1250,- totaal.

Op 31 Mei 1836 komt de notaris weer naar "Beek en Daal" en wederom wordt er voor de somma van f 1400,- een stuk grasland van de heer P.M. Dijkman aangekocht, belendend aan de eerder gekochte percelen, groot twee bunder, zevenentwintig roeden en vier ellen, Sectie A no 622 en 623.

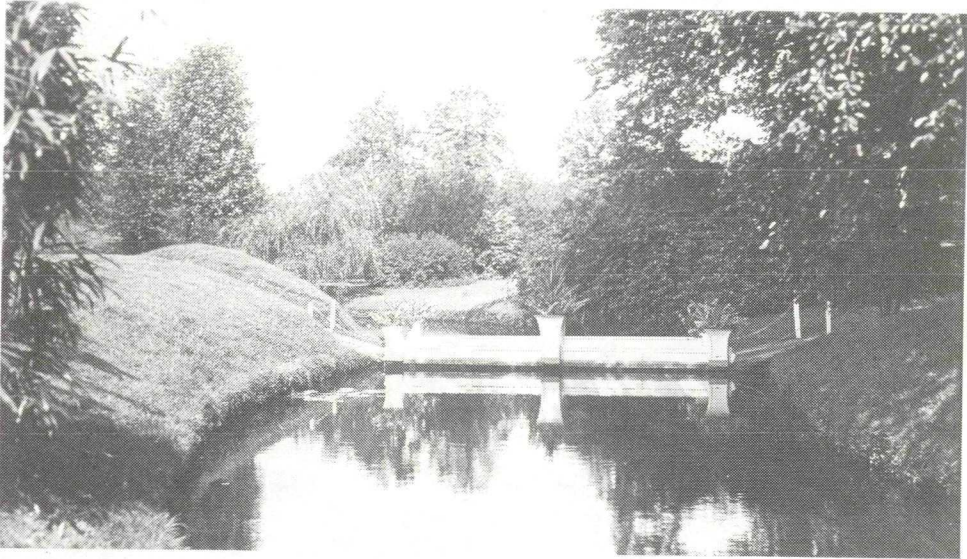
Ds. J.J. Bos schrijft rond 1900 over "Beek en Daal" en over Mej. Pas de Loupe het hiervolgende.

"In 1843 heet de plaats Beek en Daal, en is het eigendom van Mejuffrouw Marie Elisabeth Marc Pas de Loup. Ze heeft er op gewoond tot haren dood, op 27 November 1854. Zij was toen 83 jaren oud, en behoorde tot de R. Katholieke Kerk, doch had eene Juffrouw van Gezelschap die tot de Hervormde Kerk behoorde.

"Zij was een goed mensch, die nog al stil en afgezonderd leefde. Ik meen wel eens gehoord te hebben dat zij in vroegere jaren, in Amsterdam, eenen winkel in parfumerieën, enz., had gedreven, welke zaak dan blijkbaar niet onvoordeelig was geweest. Het huis, dat ook al in vorige tijden eene boerenwoning was geweest, stond nog al wat van den weg af; eene strook gemeente-grond, langs den berm van den straatweg, lag er voor, van de plaats gescheiden door eene sloot, waarover een brugje met witte leuning, en een wit hekje er op, dat vroeger toegang tot de plaats had gegeven. Dit was echter in 1847 reeds niet meer zoo, doch brugje en hekje waren gebleven. Achter het huis liep een fraaie beukenlaan, langs eene gracht, landwaarts in, en bracht, rechts af aan een weiland, en links af in een bosch, waarin een kapelletje stond, versierd met raampjes van fraai oud geschilderd glas. In dat kapelletje zonderde zij zich nu en dan af om te bidden."

Mej. M.E.M. Pas de Loupe komt in 1854 te overlijden, en haar Franse familie erft volgens testament van 14 Nov. 1853.

Een derde deel komt aan Vrouwe Caroline Isabella Engéne Plaisant Duchatau, weduwe van Louis Alex Darbon, zonder beroep en wonende te Soest, en tweederde aan Vrouwe Louise Francoise Victorine Plaisant Duchatau, gehuwd met Eduard A Duijskens te Beauvigne. En van deze tweederde was bepaald dat het vruchtgebruik toekwam aan Elisabeth Colette Francoise Prioux, de echtgenote van destijds onze burgemeester van Soest Pieter Gallenkamp Pels.

Waterpartijen achter „Rustoord“.

Maar de familie besluit om toch maar tot verkoop van "Beek en Daal" over te gaan en op 31 Maart 1855 wordt door Notaris Pen uit Baarn veilig gehouden bij herbergier Gijsbert Schimmel in het logement "De Lindenboom" te Soest. (latere Hotel Trier).

Nieuwe eigenaar wordt de heer Hendrik Meerten Tip, geboren 1808 te Blankenham in Overijssel, en nu kostschoolhouder en schoolopziener te Utrecht. Hij wordt later benoemd tot Inspecteur van het lager onderwijs in de Provincie Utrecht.

Hij koopt "Beek en Daal" voor het bedrag van f 11.600,- en vestigt zich met zijn gezin in 1857 definitief op de buitenplaats, die nu de naam "Rustoord" krijgt.

Ook koopt de heer Tip van de Gemeente Soest in 1855 een deel aan van de Dorpsbrink, de gemeenschappelijke meentgrond, voor zover die was gelegen tussen zijn eigendom en de straatweg, voor een bedrag van f 600,-. De sloot wordt gedempt, en Rustoord ligt nu aan de Straatweg. Gemeente Soest begint in die tijd de oude meentgronden te verkopen voor zover er gegadigden zijn.

De heer Tip geniet maar kort van zijn nieuwe behuizing, want op 21 september 1858 komt hij te overlijden, en zijn echtgenote, de Weduwe Vrouwe Tip-Atheer verkoopt op 12 mei 1859 "Rustoord" aan het Lange Eind te Soest voor de som van f 18.200,- aan de heer Frans Hendrik Poggenbeek en zijn echtgenote Sara Elisabeth Muysken.

Deze heer Poggenbeek woonde al vanaf 1853 in Soest op de buitenplaats Bleyendaal aan de Eemstraat hoek Lange Brink, als weduwnaar, samen met zijn dochter, en hij was in 1855 weer hertrouwd met Sara Muysken. (Familie van de bewoners van de buitenplaats Middelwijk aan het Kerkpad).

Hij betrok "Rustoord" eerst, nadat hij het huis belangrijk had laten veranderen en verbeteren. Ook hij koopt van de Gemeente Soest nog

een stukje van de Dorpsbrink, van de schapenweide, voor f 600,- en verder een klein huisje van de familie Dijkman voor f 880,- Dit huisje, gelegen tussen Rustoord en Huize Beverstein is later bewoond door de familie van Breukelen, en deed een kwartje huur in de week.

Bronnen: Archief J.D.H. v.d. Neut
Manuscript Ds. J.J. Bos

Op de waterfiets bij „Rustoord“.

BEVOLKING VAN SOEST.

door Ds. J. J. Bos

Het is niet onmogelijk, ja, het is zelfs zeer waarschijnlijk, dat er lang vóór het begin van onze jaartelling, Hunnen, Gothen, Geten, Jutten, Seythen, of hoe men ze noemen wil, op den bodem van het tegenwoordige Soest gewoond hebben, en dat van hen in de eerste plaats de tumuli afkomstig zijn, die er nu nog gevonden worden. En wanneer dat waar is, dan kan er ook verband bestaan hebben tusschen deze nederzetting en het "Wittemans-veentje, gelijk de Heer David Koning veronderstelt, blijkens zijnen brief van 4 Dec. 1862 (1861?), aan den Burgemeester van Soest. Dat deel der Gemeente lag dus toen reeds boven waterpeil, maar de duinenreeks tusschen Soest en Soesterberg, en het Wittemans-veentje tusschen die duinen en Den Berg, wijzen genoegzaam uit, dat vroeger het geweld der wateren zich ook tot dáár had doen gevoelen.

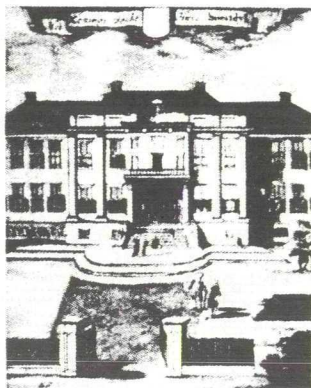
Vrij eenparig neemt men aan dat de Chamaven, (qui et Franci, leest men op de tafel van Peutinger), zich in het jaar 287 in Eemland hebben nedergezet, en de Saksen in 398. Tot onder de regeering van Keizer Honorius (395-423), is Utrecht in handen der Romeinen gebleven. Franken en Saksen (Quaden), heetten toen de bewoners van Eemland. Slichtenhorst, Geld. Geschied. I. 18.-v. Heussen en v. Rijn, Kerkel. Hist. VI. 597, 693, 699. f°.-Royaards, Invoering v.h. Chr. in Nederl. 42, 43- Matthaëus, De Nobilitat v. I. Bl. 78. Naarmate het geweld der wateren van den Rijnstroom, maar ook van de Noordzee, door dijken en dammen bedwongen werd, vestigden zich ook bewoners op de lagere landen, aan weerszijden van wat nu De Eem is, en zetten van alle zijden nieuwe gezinnen zich hier neder.

Van daar dat men te dezen plaatse allengs eene zeer gemengde bevolking kreeg, wat misschien heden nog aan het zeer uiteenlopend geelaatstype waar te nemen is. Er zijn er die denken doen, ja, aan Holland en Friesland, maar ook aan Duitschland, aan Frankrijk, aan Denemarken en Noorwegen, ja, zelfs aan Spanje.

Opmerkelijk klonk mij altijd in de ooren de doopnaam "Mengs", welke ik alleen in deze Gemeente gehoord heb. Die naam schijnt mij toe eene verkorting te zijn van Mengosus, de latijnsche vorm van Mengo. Die naam komt ook voor onder de Graven van Hameland. De eerste mij bekende Graaf Mengo, (geb. 944 en hoogstwaarschijnlijk gestorven 1001), was Graaf van Gelre, maar ook van Nassau, Cleve, en Zutphen, d.i. het oude Hameland.

Met betrekking tot de Chamaven en Hameland, houde men ook nog in het oog, dat de H ook wel eens als Ch werd, en wordt, uitgesproken, en omgekeerd. Altings Notit. Part. 2.36. In een Vergunschrift van het jaar 986, wordt melding gemaakt van Chimelum, wat het tegenwoordige Hemelum, in Friesland, is. Evenzoo heb ik de Koningin Weduwe, Anna Paulowna, die nagenoeg haar gansche leven in ons vaderland had doorgebracht, en overigens zeer goed Hollansch sprak, hooren zeggen "de chei", waar zij de hei, (heide), bedoelde. Wanneer men nu daarbij bedenkt dat De Eem in het latijns wel eens Amisius, of Amisus, genoemd werd, dan is het vermoeden niet al te gezocht, dat er verband bestaat, niet alleen tusschen den naam van de rivier en van de stad, Amisfurtia, Ame(r)sfoort, maar ook tusschen de namen Hameland en Eemland; en dan verder tusschen den plaatsnaam Hameland, en den volksnaam Chamaven.

BOEKBESPREKING

HET HUIJS TE SOESTDIJCK

Het Koninklijk Paleis Soestdijk historisch gezien

door drs. H.M.J. Tromp

160 pagina's

rijk geïllustreerd in kleur en zwart/wit

formaat 28 x 22 cm

gebonden

prijs f 49,50

Het huis te Soestdijk is de derde titel in de serie over koninklijke paleizen in Nederland.

Het behandelt de geschiedenis van het huis en zijn bewoners vanaf 1674, toen de hofstede Soestdijk door de rijke Amsterdamse koopmansfamilie De Graeff werd verkocht aan Prins Willem III, tot en met de huidige situatie waarin het paleis het permanente verblijf is van Prinses Juliana en Prins Bernhard.

Mede aan de hand van reisverslagen en inventarissen krijgt de lezer een goede indruk hoe het in- en exterieur en de tuinen van het slot er in de 17de eeuw uitzagen. In de 18de eeuw werd het paleis veel gebruikt als zomerverblijf en vonden verschillende activiteiten ter modernisering van het stadhoudelijk onderkomen plaats. In de tijd van de Bataafse Republiek en het Koninkrijk Holland kreeg het paleis verschillende bestemmingen en diende het als zomerpaleis voor Koning Lodewijk Napoleon. Het paleis werd opnieuw verbouwd toen het als nationaal geschenk was aangeboden aan Prins Willem II. Het boek gaat uitvoerig in op de wijzigingen in architectuur, interieurdecoraties en tuinaanleg. Later voegde Prins Hendrik er een aantal "museumvertrekken" aan toe. Ook Koningin Emma en Koningin Wilhemmina drukten hun persoonlijk stempel op het paleiselijk interieur. De huidige situatie van Paleis Soestdijk wordt beschreven onder andere met behulp van informatie ter beschikking gesteld door Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Juliana.

De uitgave is rijk geïllustreerd en bevat een integrale Engelse vertaling.

Verkrijgbaar in de boekhandel.

Hebt u ons tweede themanummer al?
Nu nog voor f 9,90
bij boekhandel v.d. Ven te koop.

Uit de
GESCHIEDENIS VAN SOEST-DEEL 2
OUDE AMBACHTEN door Engelbert Heupers

Uitgave van de "Historische Vereniging SOEST"

